

De juiste kennis van het onderscheid tussen de Kenner en het Veld

Bhagavad Gītā Hoofdstuk XIII, vertaling van Mohini Chatterji, 1892, Ned. vert. ChatGPT/IdB

De eerste zes hoofdstukken van de Bhagavad Gita behandelen de aard van de individuele ziel. De zes volgende hoofdstukken behandelen de aard van de universele geest. Met dit hoofdstuk begint het laatste zestal, waarin wordt uiteengezet dat de relatie tussen beide identiek is — de Geest of het Bewustzijn is zelf één en ondeelbaar.

In hoofdstuk VII (verzen 4 en 5) wordt uiteengezet dat de aard van de godheid tweevoudig is:

- dat wat bestaat uit de drie eigenschappen (gunas), de achtevoudig verdeelde lagere natuur, de oorzaak van gebondenheid;
- en dat wat Bewustzijn is, dat wil zeggen de geest van God.

Door de waarheid omtrent deze tweevoudige natuur te onderwijzen, onthult de Gezegende Heer het grote mysterie van het zijn van de godheid, aangezien de schepping, het behoud en de vernietiging van het universum voortvloeien uit de vereniging en ontbinding van de hogere en lagere natuur van God. Verder maakt Hij duidelijk wat ware spirituele kennis is — wanneer deze wordt gecombineerd met de naleving van de Dharma zoals uitgelegd in het vorige hoofdstuk (verzen 13-20), maakt dit de toegewijde buitengewoon dierbaar voor de Heer.

Men dient in gedachten te houden dat in vers 7 de Gezegende Heer zegt:

"Voor hen die met hun hart in Mij zijn opgegaan, word Ik, o zoon van Pṛthā, zonder vertraging, de redder uit de met de dood beladen kringloop van het bestaan."

Hoe gebeurt dit?

De godheid zelf handelt niet. Hij werkt via de mysterieuze volheid van Zijn macht, en verlossing uit het voorwaardelijke leven van verandering is niet mogelijk zonder spirituele kennis. (Vgl. Johannes 17:3; 1 Kor. 13:12). Daarom verklaart de Gezegende Heer in dit hoofdstuk de kennis van het Wezen van God, die het menselijk begrip te boven gaat.

De Gezegende Heer sprak:

1. *Dit lichaam*, o zoon van Kuntī, wordt, het Veld van Kennis (Kṣetra), genoemd; hij die het kent, noemen zij die beide begrijpen de Kenner van het Veld (Kṣetrājña).

[Commentaar Śaṅkara ingesprongen] Het is geen volledige wijsheid om enkel te weten dat het ego verschilt van het lichaam.

2. Weet dat Ik zelf de Kenner ben in elk Veld, o zoon van Bhārata. Dat inzicht, dat het Veld en de Kenner begrijpt, dat noem Ik ware Kennis.

Het ego moet herkend worden als verschillend van het lichaam, als zijnde hetzelfde in alle talloze lichamen, en als identiek aan de Opperste Geest. Dit duidt niet op drie verschillende opeenvolgende toestanden van het ego, maar op drie samenhangende werkelijkheden die, eenmaal gerealiseerd, tonen dat de

ware aard van God — het Bewustzijn — onbegrijpelijk is, maar door een mysterieuze kracht lijkt te wonen in alle wezens als wat zij het 'zelf' noemen.

3. Wat dat Kṣetra is, wat het vormt, hoe het verandert,
waaruit het is voortgekomen, wie het kent, wat zijn macht is —
dat alles hoor je nu van Mij in het kort.

Hierna volgen lofprijzingen op deze kennis van lichaam en ziel, object en subject.

4. Door de Ṛṣi's is deze waarheid uitvoerig verkondigd,
in vele hymnen van de Veda's, met woorden die het Opperste aanduiden,
duidelijk, vol redenering, en met onderscheidend vermogen.

Zoals gebruikelijk bij spirituele leraren, heeft de Gezegende Heer eerst alle andere zaken verwijderd uit het bewustzijn van de toehoorder, door datgene te verklaren wat het belangrijkste is van de leer. Nu gaat Hij over tot het verklaren van de aard van het lichaam (Veld) en de kenner ervan (Kenner). Wanneer over de beloning van spirituele beoefening wordt gesproken, is dat niet om egoïsme aan te moedigen, maar om hindernissen te verwijderen van het pad van de leerling.

5. De grote elementen, *ahamkāra* (ego), *buddhi* (intellect) en het ongemanifesteerde (*Prakṛti*) — dat is het Veld (Kṣetra). De tien *indriya's* (zintuigen en handelingsorganen), het ene (*manas*, de geest), en de vijf objecten van de zintuigen...

De Gezegende Heer verklaart nu datgene wat door *Prakṛti* voortgebracht wordt.
De "grote elementen" zijn ether, lucht, vuur, water en aarde.
Ahamkāra is het egoïsme, het idee van "ik ben dit lichaam".
Buddhi is het onderscheidingsvermogen of intellect.
Het "ongemanifesteerde" is de worteloorzaak, *Prakṛti*, de onzichtbare scheppende kracht van God.

6. Begeerte, afkeer, genot, pijn, samenhang, bewust leven,
herstelfunctie — zo is het Kṣetra verklaard, samen met zijn verschijnselen.

"Begeerte" is aantrekking tot iets soortgelijks aan wat eerder werd ervaren; haar metgezel is plezier. "Afkeer" is het tegenovergestelde, met pijn als gevolg.
"Samenhang" is het vermogen waardoor lichaam, zintuigen en geest één geheel vormen. "Bewust leven" is niet hetzelfde als bewustzijn zelf, maar een afgeleide ervan — zoals het lijkt te bestaan in het lichaam. "Herstelfunctie" is de innerlijke kracht die vermoeidheid herstelt en het lichaam in stand houdt.

7. Nederigheid, afwezigheid van hoogmoed, geweldloosheid, vergevingsgezindheid, oprechtheid, toewijding aan de geestelijk leraar, innerlijke en uiterlijke reinheid, standvastigheid, zelfbeheersing...

8. Ongehechtheid aan zintuiglijke objecten, afwezigheid van ego,
het overdenken van de gebreken van geboorte, dood, ouderdom, ziekte en lijden...

9. Onthechting, afwezigheid van gehechtheid aan kinderen, echtgenote, huis en dergelijke, gelijkmoedigheid bij aangename en onaangename omstandigheden...

10. Oprechte en niet-aflatende liefde voor Mij,
het zoeken van afzondering, het vermijden van mensenmassa's...

11. Volharding in de zoektocht naar spirituele kennis,
meditatie op het doel van ware wijsheid —
al deze kwaliteiten worden als *kennis* beschouwd;
dat wat het tegenovergestelde is, is onwetendheid.

Deze eigenschappen definiëren niet direct het bewustzijn of het hoogste Zelf,
maar ze maken iemand geschikt om dat Zelf te realiseren.

Ware kennis leidt tot het inzicht "Ik ben Hij" — het besef van eenheid met de
Opperste Geest.

Het doel is *mokṣa* (bevrijding), het uiteindelijke opgaan in de waarheid, wat ook
nirvāṇa wordt genoemd.

12. Dat wat gekend moet worden zal Ik nu uiteenzetten:
door dit te kennen bereikt men onsterfelijkheid.
Het beginloze hoogste *Brahman* —
dat wordt noch als "zijn" noch als "niet-zijn" aangeduid.

Het Absolute kan niet door begrippen worden omvat. Het overstijgt alle
categorieën van denken en taal. Het is onbeschrijfelijk, zonder begin en zonder
vorm — en toch is het alles doordringend. Negatie (*neti neti* — "niet dit, niet dat")
is de enige juiste manier om Hem te benaderen.

13. Het heeft handen en voeten overal, ogen, hoofden en monden overal,
oren overal — het verblijft in de wereld en doordringt alles.

Het Opperste manifesteert zich in alle wezens als het innerlijke bewustzijn, als het
ware Zelf.

14. Schijnbaar werkend via alle zintuigen, maar toch zonder zintuigen;
ongebonden, maar alles dragend;
vrij van eigenschappen, maar de getuige van alle eigenschappen.

15. Binnen en buiten alle wezens,
bewegend en onbewegend, ongrijpbaar vanwege subtiliteit;
veraf en toch zeer nabij is Dat.

16. Dat, hoewel ondeelbaar, schijnt verdeeld te zijn in alle wezens;
het is de ondersteuner van alles,
het verzwelgt en schept opnieuw.

17. Het is het licht der lichten,
buiten de duisternis;

kennis, het object van kennis, en het doel van kennis —
dat is het Zelf in het hart van allen.

Deze verzen beschrijven de ultieme werkelijkheid: het *Paramātmān*, het innerlijke Zelf dat alles doordringt maar nergens aan gehecht is, alles mogelijk maakt maar zelf onveranderlijk blijft. Het is de ene zon die in vele spiegels schijnt, maar niet verdeeld raakt.

18. Zo is in het kort verklaard: het veld (*Kṣetra*), de kennis,
en het gekende (*Jñeya*).

Wie Mij op deze wijze kent,
wordt één met Mijn wezen.

19. Weet dat zowel *Prakṛti* als *Puruṣa* beginloos zijn.

De veranderingen (manifestaties) en de eigenschappen (*guṇa's*)
ontstaan uit *Prakṛti*.

Prakṛti is de scheppende natuur, de bron van alle objecten, lichamen, zintuigen, en handelingen. *Puruṣa* is het bewuste principe, het waarnemende Zelf — niet gebonden, maar door onwetendheid lijkt het verbonden. Beide zijn eeuwige aspecten van het goddelijke, maar hun vereniging is het resultaat van de mysterieuze wil van God.

20. In het ontstaan van oorzaak en gevolg
wordt *Prakṛti* als de oorzaak gezien;
voor het ervaren van genot en pijn
wordt *Puruṣa* als de oorzaak aangeduid.

Prakṛti is verantwoordelijk voor het functioneren van de wereld,
terwijl *Puruṣa* enkel getuige is — de waarnemer, de ervaren.
Wanneer deze zich met de werking van *Prakṛti* identificeert,
ontstaat het idee van binding en lijden.

21. De *Puruṣa*, gezeten in *Prakṛti*,
ervaart de kwaliteiten (*guṇa's*) voortgebracht door *Prakṛti*.
De oorzaak van zijn geboorte in goede en slechte lichamen
is zijn gehechtheid aan deze kwaliteiten.

Door vereenzelviging met de eigenschappen van de natuur —
zoals begeerte, woede, of goedheid —
wordt het Zelf gebonden aan karma en reïncarnatie.

22. Deze *Puruṣa* in het lichaam is de hoogste:
de getuige (*upadraṣṭā*), de toestemmer (*anumantā*),
de ondersteuner (*bhartā*), de genietter (*bhoktā*),
de grote Heer (*Maheśvara*), en ook de hoogste Ziel (*Paramātmān*).

Hij lijkt te handelen, maar handelt niet. Hij lijkt te lijden, maar is onaangetast.
Hij is het ware Zelf van ieder wezen, het goddelijke binnenin.

23. Wie aldus *Prakṛti*, de kwaliteiten, en *Puruṣa*
begrijpt zoals ze zijn —
hij, zelfs al leeft hij nog en handelt in de wereld,
wordt niet opnieuw geboren.

De kenner van deze waarheid is vrij — niet na de dood, maar reeds in dit leven.
Zijn karma is verbrand door de kennis van het ware Zelf.
Hij is bevrijd — ongeacht uiterlijke handelingen.

24. Sommigen realiseren het *Zelf*
door meditatie, via het zuivere *buddhi* (inzicht);
anderen via de *Sāṅkhya-yoga* (pad van kennis);
anderen weer via *karma-yoga* (pad van handelen).

25. En weer anderen, die hier geen kennis van hebben,
aanbidden door te luisteren naar anderen.
Zelfs zij, toegewijd aan horen,
stijgen boven de dood uit.

Verschillende wegen leiden naar dezelfde waarheid: meditatie, analyse, handelen
zonder gehechtheid, of zelfs enkel luisteren met oprecht hart — alles kan leiden
tot bevrijding, mits het gepaard gaat met overgave en inzicht.

26. Wat ook maar wordt geboren, of het nu beweegt of stil is, weet: het ontstaat uit de
vereniging van *Kṣetra* (het lichaam) en *Kenner*.

27. Wie de Opperheer ziet
als gelijk aanwezig in alle wezens,
onvergankelijk in het vergankelijke,
die ziet werkelijk.

28. Wie Hem ziet in alles en alles in Hem,
vernietigt zichzelf niet —
en gaat naar het hoogste doel.

29. Wie alles ziet als gedaan door de natuur (*Prakṛti*),
en weet dat het *Zelf* niets doet,
is werkelijk wijs.

30. Wanneer hij ziet dat de veelheid van wezens
alleen uit het Ene is voortgekomen,
en opnieuw in dat Ene terugkeert,
dan bereikt hij de Allerhoogste.

31. Vrij van ego, gelijk in vreugde en pijn,
zit de wijze in het hoogste Brahman,
en wordt niet opnieuw geboren.

32. Zoals de allesdoordringende ether
niet wordt bezoedeld door wat het doordringt,
zo wordt het Zelf, dat in alle lichamen verblijft,
niet bezoedeld door de lichamen.

33. Zoals één zon de hele wereld verlicht,
zo verlicht de *Kenner* (kenner van het lichaam)
het hele veld (*Kṣetra*), o zoon van Bhārata.

34. Wie met het oog van wijsheid
het onderscheid ziet tussen het lichaam en de kenner,
en de bevrijding van de aard van de objecten,
die bereikt het Hoogste.

Slotverklaring

Zo eindigt het **dertiende hoofdstuk** van de *Bhagavad Gītā*, genaamd: "**De juiste kennis van het onderscheid tussen het Veld en de Kenner**", in de dialoog tussen Śrī Kṛṣṇa en Arjuna, onderdeel van het Mahābhārata, zoals onderricht door Vyāsa.